

KRAŽIŲ kolegijos ir gimnazijos mokyklinis teatras

PARENGĖ DANUTĖ MUKIENĖ
Nuotraukos Danutės MUKIENĖS

Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo
bažnyčioje prisimenamos mokyklinio teatro tradicijos

Kražiai – dabartinė Kelmės rajono gyvenvietė, to paties pavadinimo seniūnijos ir seniūnaitijos centras. Jis – prie kelio Kelmė–Varniai. Važiuojant iš rajono centro į vakarus Kelmė – už 16 kilometrų. Tai gyvenvietė, kuri šiandien nedaug kuo išsiskiria iš panašių Žemaitijos miestelių, nepaisant to, kad ji – urbanistikos paminklas. Tuo tarpu XVI–XVIII amžiuje tai buvo svarbiausias Žemaitijoje mokslo, švietimo ir kultūros centras. Čia buvo stiprios mokyklinio teatro, kuris išugdė nemažai iškilų dramaturgų ir kultūros veikėjų, tradicijos. Pažintį su Kražiais ir ten veikusiu mokykliniu teatru pradėkime nuo šios vietovės svarbiausių istorijos faktų.

Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčios šventoriaus
vartai iš bažnyčios pusės

Kražiai

Archeologiniai radiniai liudija, kad Kražiuose ir jų apylinkėse žmonės gyveno jau III–IV a. po Kristaus.

1253 m. Kražių žemė (*Crase*) pirmą kartą paminėta rašytiniuose šaltiniuose (Mindaugo raštas).

1253–1257 m. Kražių žemė buvo viena iš svarbiausių Žemaitijos gynybinės sistemos dalių.

1385 m. pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėta Kražių gyvenvietė.

1390 m. gegužės 26 d. Karaliaučiuje pasirašytoje Žemaičių bajorų ir Ordino sutartyje paminėti 6 Kražių bajorai: Einoras, Eivildas, Eionoro brolis Vidė, Getėžis, Eikutis, Ramovytas.

1394–1935 m. rašytiniuose šaltiniuose paminėta Kražių pilis.

Apie 1410 m. rašytiniuose šaltiniuose paminėtas Kražių valsčius.

Nuo XV a. pradžios iki 1556 m. Kražius valdė didikai Kęsgailos. 1412–1451 m. Kražiuose gyveno Vytauto Didžiojo vietininkas Jonas Stanislovas Kęsgaila.

1414 m. Kražiai tapo apskrities centru. Kražių dvaras tada priklausė Lietuvos didžiajam kunigaikščiui.

1416–1417 m. Vytauto Didžiojo pavedimu Kražiuose pastatyta pirmoji katalikų bažnyčia, kuri sudegė po 60 metų. 1495 m. pastatyta nauja Kražių bažnyčia (sudegė 1638 m.). 1757–1763 m. pastatyta bažnyčia, dėl kurios 1893 m. lapkričio 22 d. įvyko Kražių skerdynės. Šią bažnyčią pastatė klebonas M. Barkauskas. Kita bažnyčia užbaigta įrengti 1841 m., o 1911 m. atnaujinta.

1480 m. Kražiai rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą pavadinti miesteliu.

XVI a. pradžioje Kražiuose įsteigta pradžios mokykla.

1529–1567 m. Kražiai paminėti neprivilegijuotų Lietuvos miestų sąrašuose.

1533–1547 m. turtingos Kražių parapijos klebonu dirbo vėliau Vilniaus vyskupu tapęs Valerijonas Protasevičius, į Lietuvą pakviestas jėzuitas, kurie čia turėjo užsiimti švietimu ir krikščionių Bažnyčiai padėti kovoti su reformacija.

Žygimantas Augustas Kražius buvo pardavęs anglams Kotrynai Sufolsk ir Ričardui Berthui. Po 1559 m. Kražius valdė didikai Radvilos.

1565 m. Mikalojus Radvila Juodasis Kražiuose pastatė mūrinę pilį-rūmą, kuriuos juosė vandens pripildytas platus griovys.

XVI–XVIII a. Kražiai buvo vienas iš didžiausių Žemaitijos ir visos Lietuvos kultūros, švietimo centrų.

1566 m. Kražiai tapo pavieto centru, čia iki XVI a. pabaigos Kražiuose rinkdavosi ir posėdžiaudavo Žemaičių bajorų seimeliai.

1570 m. Kražiuose pradėjo veikti kunigų seminarija, kuri 1740 m. iškelta į Varnius.

XVI a. pabaigoje Kražiuose įsikūrė jėzuitai. Iš pradžių juos čia globojo didikai Radvilos ir Jonas Karolis Chodkevičius.

XVII a. pradžioje Kražiai tapo svarbiu kon-
trreformacijos židiniu.

1607 m. Kražiuose įsteigtas jėzuitų vie-
nuolynas.

1608 m. naujai veikti pradėjusios Lietu-
vos jėzuitų provincijos viršininkas Povilas
Bokšta iš Virbalio misijos į Kražius atsiuntė
du pirmuosius jėzuitus – Motiejų Galminą ir
Merkelį Daugėlą.

Prieš mirtį Žemaičių vyskupas Merkelis
Giedraitis (mirė 1609 m.) Kražių vienuolyno
statybai užrašė 2 000 vengriškų raudonųjų
ir šiek tiek žemės Kražiuose.

Kražių kolegija

Kražių kolegija – 1616–1844 m. veikęs
svarbiausias religinio gyve-nimo centras
Žemaitijoje, vienas iš nedaugelio pasaulie-
tinio švietimo centrų Lietuvoje. Auklėtinių
skaičiumi Kražių kolegiją anuo metu len-
kė tik Vilniaus jėzuitų kolegija. Kražių
kolegijoje 1614–1844 m. veikusi bibliote-
ka buvo turtingiausia Lietuvos Didžiojoje
Kunigaikštystėje – joje buvo beveik 6 000
knygų. Kolegija turėjo savo archyvą,
geologijos muziejų, numizmatikos rinkinį,
fizikos kabinetą.

Kražių kolegija buvo įsteigta 1613 metais.
Tai pirmoji Žemaitijoje veikusi aukštesniojo
humanitarinio tipo mokykla. Tolesnė mies-
telio istorija yra tiesiogiai susijusi su šios
kolegijos istorija.

Šios kolegijos įkūrimo idėją iškėlė Euro-

Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia, pastatyta 1763 metais

pos universitetuose humanistinį išsilavi-
nimą gavęs Žemaičių vyskupas Merkelis Gie-
draitis (apie 1536–1609 m.). Tapęs vyskupu
(1576 m.), jis pasirūpino, kad Žemaitijoje
prasidėtų jėzuitų misijos, kuriomis siekta
įtvirtinti katalikybę. Buvo tikimasi, kad jėzuitai
padės pagrindus raštijai. M. Giedraitis 1609
m. įsteigė „Žemaitijos misiją“ (*Missio Sa-
mogitica*). Jo dėka į Žemaitiją atvyko ir pas-
toracinį darbą čia dirbo Jurgis Bliudeckis,
Motiejus Galminas, Laurynas Mackevičius,
Mikalojus Sedkovskis. Po M. Giedraičio
mirties „Žemaitijos misija“ buvo perkelta į
Kražius ir pradėta vadinti „Kražių misija“.

Vyskupas M. Giedraitis kol buvo gyvas

veikiančios kolegijos nepamatė. Jis tik spėjo
Kražiuose jėzuitams, kuriems buvo paves-
ta įsteigti kolegiją, nupirkti žemės ir pastatyti
namus.

Prof. Eugenija Ulčainaitė straipsnyje
„Vilniaus universitetas ir Kražių jėzuitų kolegi-
ja: istorija ir dabartis“ rašo: „1610 metais
Kražiuose buvo įkurta misija, tačiau, siekiant
sustiprinti Žemaitijoje sielovados darbą,
imta svarstyti galimybę įkurti čia jėzuitų
kolegiją. 1614-aisiais Lietuvos jėzuitų pro-
vincijos kongregacija Vilniuje svarstė, kuri
vieta Žemaitijoje tinkamiausia kolegijai įkur-
ti. Buvo renkamasi tarp Varnių, Kražių ir
Raseinių. Galutinis sprendimas paliktas fun-
datoriui. Žemaičių seniūnas Jonas Karolis
Chodkevičius pasirinko Kražius ir 1614 m.
čia pradėjo statyti kolegiją, kuri oficialiai
atidaryta 1616-ųjų rugsėjo 18 dieną ir fun-
datoriaus garbei buvo vadinama *Collegium
Chodkievicianum*.“

Kražių kolegijos reikalais iš pradžių rū-
pinosi Lietuvos jėzuitų provincija.

Vieta Kražių kolegijai buvo parinkta
sklype, kurį jėzuitams padovanojo Vilniaus
vaivada Mikalojus Kristupas Radvila Na-
šlaitėlis (jo dėka Kražantės upės vingyje
jėzuitams atiteko 1565 m. pastatyta mūrinė
rezidencinė pilis-rūmai ir žemės sklypas
prie jos, Kražantės upės vingyje).

1614 m. Kražių kolegijai 7 ūkius užrašė
ir rūmus pastatė Žemaičių seniūnas ir
Lietuvos didysis etmonas Jonas Karo-
lis Chodkevičius bei jo žmona Slucko

(Nukelta į 22 p.)

Kražių kolegija. Dailininkas nežinomas. Iliustracija iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 21 p.)

kunigaikštystė Sofija Maleckaitė.

Kražių kolegijos fundatoriais buvo karalius Jonas Sobieskis, didikai Chodkevičiai, Radvilos, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdininkas Jeronimas Valavičius, daugelis Žemaičių vyskupų, Žemaičių teisėjas Petras Šiukšta, daug kitų ano meto turtingiausių ir išsilaušusių Lietuvos žmonių. Kražių kolegija, dosniai jų remiama, per visą savo gyvavimo laikotarpį neturėjo didesnių materialinių rūpesčių ir skolų. Nuo pat kolegijos veiklos pradžios 26 neturtingiems mokiniams būdavo suteikiamas visokeriopa išlaikymas.

1616 m. laikuose mediniuose namuose buvo atidaryta pirmoji kolegijoje klasė – gramatikos. Pirmasis naujai atidarytos kolegijos mokytojas buvo iš Braunsbergo kolegijos atvykęs Jonas Kochas. Tais metais į Kražių gimnazijos pirmąją klasę buvo priimta apie 50 mokinių. Vėliau Kražių kolegijoje kasmet mokydavosi apie 250–300 mokinių.

1618 m. buvo pašventintas pradėtos statyti kolegijos mūrinio pastato kertinis akmuo. Iškilimėse dalyvavo Lietuvos didysis išdininkas Jeronimas Valavičius.

1693 m. prie Kražių kolegijos pastatyta bursa – studentų bendrabutis.

Kražių gimnazija iš kitų ano metų mokyklų išsiskyrė aukštu mokslo lygiu, mokymo priemonių gausa, gerai parengtais mokytojais. XVII–XVIII a. čia dirbo 30–50 jėzuitų, gausus būrys daktaro laipsnį įgijusių Vilniaus universiteto auklėtinių. Daugelis

šios kolegijos dėstytojų paliko ryškų pėdsaką Lietuvos kultūros, švietimo, mokslo ir meno srityse

E. Ulčinaitė straipsnyje „Jėzuitai ir provincijos kultūra“ rašo, kad Kražių jėzuitų kolegija atliko svarbų vaidmenį stiprinant Žemaitijoje sielovados darbą, padedant įsigyti išsilavinimą vietos jaunimui, įtvirtinant krikščioniškąsias ir bendrąsias žmogiškąsias vertybes, puoselėjant vietinių kalbų vartojimą viešajame gyvenime. Beveik visi Kražių kolegijos rektoriai buvo lietuviai arba žemaičiai.“

Knygoje „Lietuvos vienuolynai“ rašoma, kad „Mokymas kolegijoje remtas ta pačia jėzuitų *Ratio studiorum*, taikyta kituose kraštuose ir Vilniaus universitete. Mokymas, drausmė, mokinių priežiūra ir moralinis bei religinis moksleivių auklėjimas sudarė nedalomą vienovę. Ypatinga auklėjimo priemonė, plačiai taikyta Kražiuose, buvo Marijos sodalicija, kurios nariais galėjo tapti pažangiausi, pamaldžiausi ir ligonių globai atsidėję moksleiviai.“

E. Ulčinaitė straipsnyje „Vilniaus universitetas ir Kražių jėzuitų kolegija“: istorija ir dabartis“ rašo, kad „Kražių kolegija pagal mokymo lygį buvo viena stipriausių Lietuvos jėzuitų provincijoje, prilygusi Braunsbergo (dabar Branėvas), Varšuvos, Polocko, Nesvyžiaus kolegijoms. [...] Ypatingas Kražių kolegijos vaidmuo ugdant vietinę inteligentiją, mokytus žmones, kurie, baigę mokslus Lietuvoje, neretai dar turėdavo galimybę studijuoti Austrijoje, Čekijoje, Vokietijoje, o baigę mokslus ir grįžę į Lietuvą, dirbo

dvasininkais, pamokslininkais, raštininkais, rašė panegirikas, dramas, kalbas, vienaip ar kitaip dalyvavo LDK politiniame ir visuomeniniame gyvenime.“

Kolegijoje nuo pat jos atidarymo buvo mokoma lotynų kalba. Čia buvo pradinė, gramatikos (buvo dalijama į infimą, sintaksę ir gramatiką), poetikos, retorikos ir humanitarinės klasės (pastarosios abi sudarė „*facultates superiores*“). Čia mokėsi jaunimas iš įvairių Žemaitijos vietovių.

Prie kolegijos veikė Aukštoji filosofijos ir teologijos mokykla, rengusi jėzuitų dvasininkus. Čia Žemaičių krašto dvasininkai keldavo ir savo kvalifikaciją. Filosofijos skyriuje studijavo 16 studentų, Teologijos – penki. Rašytiniuose šaltiniuose yra išlikę žinių, kad 1677 m. iškilmingame posėdyje penki Aukštosios filosofijos ir teologijos mokyklos studentai apgynė filosofijos tezes daktaro laipsniui gauti.

Prie Kražių kolegijos įkūrimo tiesiogiai prisidėjo Medininkų kapitulos prelatas, Kražių klebonas kanauninkas Mikalojus Daukša (apie 1527–1613). Jis nemažai yra nuveikęs ir redaguojant Lietuvos Statuto II leidimą, dėdamas pagrindus lietuviškai rašyti. M. Daukša 1580 m. gavo turtingą Kražių parapiją, o vėliau, po 1609 m., administravo Žemaičių vyskupiją, rūpinosi būsimųjų Kražių kolegijos globėjų jėzuitų įkurdinimu Kražiuose ir pačios Kražių kolegijos įsteigimu. M. Daukša iš lenkų kalbos išvertė ir 1595 m. išleido Katekizmą, 1599 m. – Vujeko „Postilę“ (pirmuosius žinomus lietuviškus leidinius Lietuvos teritorijoje).

Kražiai (Kelmės rajonas)

Kražių kolegijoje yra dirbę 49 rektoriai. Pirmasis rektorius buvo Jonas Jamiel-kovskis (1575–1650). Rektoriumi jis dirbo 1616–1619 m. ir 1644–1647 metais. 1631–1632 m. kolegijai vadovavo Kristupas Timinskis, 1634–1638 m. – žemaitis, Konstantino Sirvydo bendramokslis Jonas Jaknavičius, 1638–1641 m. – Adomas Sabaliauskas, 1642–1643 ir 1653–1654 – Jokūbas Pazarkevičius, 1648–1650 m. Valentinas Kosinskis, 1658–1661 m. – teologinių knygų autorius Danielius Butvilas, 1661–1665 m. – Žygimantas Liauksmiņas, garsėjęs kaip graikų kalbos, retorikos, muzikos žinovas, daugelio knygų autorius, 1665–1669 m. – Jonas Juknevičius, 1670–1673 m. – lietuviškų pamokslų autorius Pranciškus Šrubauskis, 1694–1696 m. – Jeronimas Burba, 1697–1699 m. – Jonas Bielskis, 1700 m. – Juozapas Rimgaila.

Tarp pirmųjų mokytojų buvo garsus poetas, XVII a. lotyniškosios poezijos kūrėjas Motiejus Kazimieras Sarbievijus (1595–1640), kuris 1617–1619 m. Kražiuose dėstė poetiką ir sintaksę. Kai jis atvyko į Kražius, buvo jaunas ir dar niekam nežinomas jėzuitų klierikas. Knygoje „Lietuvos vienuolynai“ pažymima, kad M. K. Sarbievijus „Savo lotyniškai rašytuose poetiniuose kūriniuose kėlė Kražių gamtos grožį, LDK etmono ir Kražių kolegijos statytojo Jono Karolio Chodkevičiaus pagerbimui išspausdino iškilmingą odę, Vilniuje sukūrė „Sacra Lithothesis“, kuri buvo atlikta 1621 m. Kražių bažnyčios kertinio akmens pašventinimo proga. Jo lyrikos ketvirtosios knygos titulinis lapas papuoštas P. P. Rubenso piešiniu.“

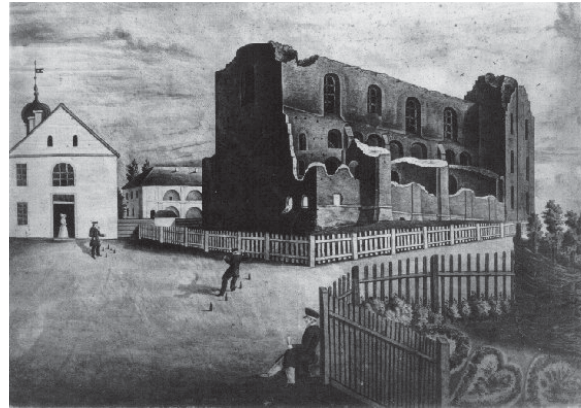
Dirbdamas Kražiuose M. K. Sarbievijus parašė savo pirmuosius poetinius kūrinius: „Sveikinimai [...] Žemaitijos vyskupui [Stanislovui Kiškai] (Vilnius, 1618.)“, „Nuolanki padėka Jonui Chodkevičiui [...]“ (Vilnius, 1619), „Akmens pašventinimas“ (Vilnius, 1621). M. K. Sarbievijus savo kūriniams Europoje išgarsino Kražius, Žemaitiją ir visą Lietuvą. Jam pats popiežius uždėjo laurų vainiką.

Ryšų pėdsaką kolegijos istorijoje paliko mokyklinių dramų kūrėjas jėzuitas Gabrielius Šimkevičius. Kolegijoje retoriką dėstė žymus istorikas A. Vijūkas-Kojelavičius. Mykolas Ginkevičius čia yra dėstęs gramatiką. Iš dėstytojų savo kultūrine veikla tais laikais plačiai buvo žinomas Z. Bartoševičius, S. Malcužinskis, S. Sobolevskis. Kražių gimnazijos kapelionu, bibliotekininku yra dirbęs Žemaičių vyskupas, rašytojas, švietėjas, blaivybės puoselėtojas Motiejus Valančius. Tuo laikotarpiu jis čia pradėjo rinkti medžiagą „Žemaičių vyskupystei“.

Kražių kolegijoje dirbti teko ir ispanų kilmės jėzuitui Petriui Roizijui (Roysius, gimė po 1500 m., mirė 1571 m.). Įvairius dalykus čia dėstė Jonas Chondzinskis, Andrius Mlodzianovskis, Valentinas Bilavičius, Danielius Butvilas, Kazimieras Daumantas, Stanislovas Serafinas Jagodynskis, Jonas Pošakovskis, Dominykas Rudniclis, Andrius Zenevičius, Mykolas Radau, Kazimieras Kojelavičius, 1641–1642 m. skaitęs retorikos paskaitas (šias paskaitas atskira knyga – „Retorikos pagrindai“, Vilnius, 1654 – išleido jo mokinys Kazimieras Daumantas), Andriejus Zienevičius, bei daugelis kitų, tarp kurių buvo ir ano meto iškilii, savo mokslo darbais garsėjusių Vilniaus universiteto profesorii.

Iš Kražių gimnazijos ir kolegijos auklėtinių ryškiausių pėdsaką Lietuvos kultūros ir meno istorijoje paliko Simonas Aleksandravičius, Vladimiras Andrijauskas, Dionizas Poška, Aleksandras Fromas-Gužutis, Liudvikas Adomas Jucevičius, broliai Antanas ir Jonas Juškos, Kajetonas Nezabitauskis-Zabitis, Kiprijonas Juozapas Nezabitauskis, Dionizas Poška, Simonas Tadas Stanevičius, Aleksandras Štromas-Gužutis, Andrius Ugianskis ir daugelis kitų.

1618 m. buvo pašventintas pradėto statyti kolegijos mūrinio pa-

Kražių kolegijos bažnyčios griuvėsiai. Autorius nežinomas. 1939 m. Reprodukcija iš RKIC archyvo

stato kertinis akmuo. Iškilimėse dalyvavo Lietuvos didysis išdininkas Jeronimas Valavičius.

1620–1742 m. Kražiuose veikė Žemaičių kunigų seminarija.

1621 m. jėzuitai ant Radvilų rūmų pamatų pradėjo statyti Kražių bažnyčią (užbaigė 1689 m.).

1639 m. Kražiuose įsteigtas benediktinų vienuolynas.

1693 m. prie kolegijos pastatyta bursos – studentų bendrabutis.

Po Jėzuitų ordino panaikinimo (1773 m.) jėzuitams uždraudė ir mokytojauti. Tada Kražių kolegija perėjo Edukacinės komisijos žinion ir buvo reorganizuota į apygardos mokyklą. Tuo metu joje mokydavosi apie 500 jaunuolių.

1758 m. Kražiuose įsteigtas marjavičių vienuolynas.

1797–1817 m. Kražių mokykla rūpinosi Kolainių karmelitai – jie vadovavo Kražių šešių klasių gimnazijai.

1797 m. rugsėjo 19 d. karmelitams pagal aktą buvo perduota Kražių mokyklos biblioteka. Tuo metu joje buvo 3 270 knygų. 1803 m. sudarytamre Karmelitų vadovaujamos Kražių mokyklos bibliotekos inventoriuje nurodyta, jog bibliotekoje yra 3 264 tomai. Daug čia buvo leidinių lotynų, graikų, italų, prancūzų, vokiečių, lietuvių, latvių, hebrajų kalbomis. Kražiuose turėtos seniausios knygos buvo išleistos 1427 metais. Savo turiniu ir dydžiu šią biblioteką tuo metu lenkė tik Vilniaus bibliotekos.

(Nukelta į 24 p.)

Medžiokalnio prieigos iš Kražių miestelio pusės

Motiejus Kazimieras Sarbievijaus Keturios Lyrikos knygos, viena odžių ir viena epigramų knyga. Antverpenas, 1632 m.

(Atkelta iš 23 p.)

1800 m. Kražių gimnazijoje mokėsi 326 mokiniai, iš kurių 246 buvo bajorų, kiti – įvairaus luomo ir valstiečių vaikai.

1817 m. Kražių pradžios mokykla perėjo Vilniaus universiteto žinion. Jis ją reorganizavo į pirmąją pasaulietinę gimnaziją Lietuvoje, kuri čia veikė 1818–1844 metais (1817 m. rudenį Vilniaus universitetas Kražiuose atidarė dvi žemesniąsias gimnazijos klases). Šioje gimnazijoje mokėsi Simonas Stanevičius, Dionizas Poška, Liudvikas Jucevičius ir daugelis kitų Lietuvos tautinio atgimimo judėjimo dalyvių.

1818 m. Kražiuose jau veikė pilna šešių klasių gimnazija, joje dirbo 12 mokytojų.

1819 m. Kražių gimnazijoje mokėsi 350, 1821 m. – apie 410, 1823 m. – 452 auklėtiniai.

1823 m. Kražiuose veikė anticarinė moksleivių organizacija „Juodieji broliai“.

1844 m. Kražių gimnazija buvo perkelta į Kauną, jai suteiktas gubernijos gimnazijos statusas. Dabar tai Kauno Maironio universitetinė gimnazija.

Kražių gimnaziją perkėlus į Kauną, Kražių miestelis kaip švietimo ir kultūros centras neteko buvusios savo reikšmės.

Kražiai XVII–XIX amžiuje

XVII–XVIII a. pr. Kražiai, kaip ir daugelis kitų Žemaitijos ir visos Lietuvos gyvenviečių, stipriai nukentėjo per tuo laikotarpį kraštą niokojusius karus ir maro epidemijas.

1765 m. Kražiuose buvo 64 smuklės, 1667 m. Kražių paviete – 249 bajorų dūmai, 1790 m. – 160 sodybų.

1780 m. Kražiams buvo suteiktos dviejų turgų ir trijų prekymečių privilegija.

Miestelį 1780 m., 1807 m., 1845 m. ir 1847 m. nuniokojo čia kilę dideli gaisrai.

1779 m. Kražiuose vyko Žemaitijos žydų suvažiavimas.

Per 1863 m. sukilimą šių apylinkių gyventojus į sukilimą telkė Kražių vikaras Vladislovas Dembskis. Jis Kražių bažnyčioje perskaitė sukilėlių manifestą, gyventojus ragino stoti į sukilėlių gretas, pasipriešinti Rusijos valdžiai.

Spaudos draudimo metais Kražių apylinkėse didžiausią darbą, platindamas uždraustą literatūrą lotyniškais rašmenimis, atliko knygnešys V. Čižauskas. Knygnešių čia būta ir daugiau.

1893 m. caras pasirašė įsakymą uždaryti Kražių benediktinių vienuolyną. Gyventojai pasipriešino ir Kauno gubernatoriui N. Klingenbergui neleido to padaryti. 1893 m. lapkričio 22 d. Kražių bažnyčioje ir jos šventoriuje įvyko Kražių skerdynės – vietinių gyventojų katalikų susirėmimas su čia iš Varnių atvykusiais Rusijos caro kazokais. Per

Žemaitija. Danutė Mukienė

skerdytes 9 bažnyčią gynę gyventojai žuvo, 54 buvo sužeisti, 150 suimta ir įkalinta. Pasaulyje pasklidus žiniai apie šiuos įvykius ir visuomenei pasmerkus susidorojimą su taikiais gyventojais, Rusijos caro antikatalikiška politika tapo kiek žmogiškesnė. Šie įvykiai užgūdino katalikiško krašto žmones ir parodė, kaip reikia ginti savo įsitikinimus.

1803–1950 m. Kražiai buvo valsčiaus centras.

1937 m. gyvenvietėje atidaryta biblioteka.

Kražiai, kaip ir kitos Lietuvos gyvenvietės, didelių netekčių patyrė Antrojo pasaulinio karo metais. 1941 m. liepos–rugsėjo mėnesiais Kuprės miške bei Pamedžiokalnio kaime naciai sušaudė apie 350 Kražių gyventojų žydų.

Pokario metais Kražių apylinkėse veikė Kęstučio apygardos Birutės rinktinės partizanai.

1944 m. darbą atnaujino Kražių vidurinė mokykla.

Sovietmečiu Kražiai buvo to paties pavadinimo kolūkio centrinė gyvenvietė.

1950 m. Kražiai tapo apylinkės centru.

1993 m. kovo 4 d. patvirtintas Kražių herbas.

Kražių kolegijos mokyklinis teatras

Kražių kolegijos mokyklinis teatras veikė XVII–XIII amžiuje, vėliau jo tradicijas tęsė Kražių gimnazijos teatras.

Žinoma, kad Kražių kolegijoje iš viso buvo pastatytas ir parodytas 31 vaidinimas, teatralizuotas renginys. Mokyklinis teatras veikė ir po to, kai kolegija buvo perduota karmelitams ir Kražiuose veikė gimnazija.

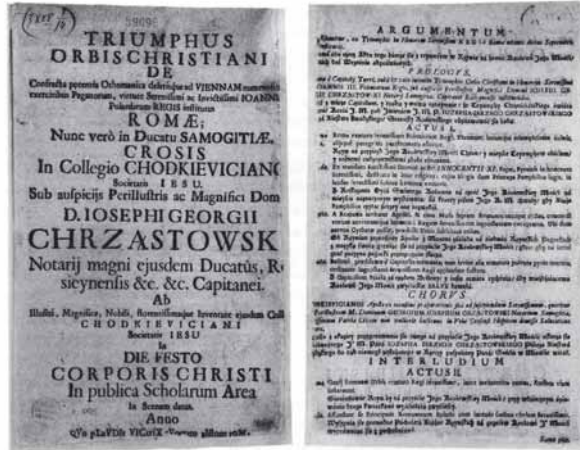
Čia buvo statomi M. Chanevskio, M. Juškevičiaus, A. Mlodzianovskio, S. Sadovskio, G. Šimkevičiaus, M. Veličkos ir daugelio kitų autorių scenos kūriniai. Šio teatro veiklą daug kuo lėmė tuo laikotarpiu kolegijoje puoselėtos literatūrinės tradicijos. Net trys Kražių kolegijos rektoriai – Jonas Jankavičius, Zigmantas Liauksminas, Pranas Šrubauskis – kūrė lietuviškas giesmes.

Kražių kolegijos teatro pastatymuose, kurie buvo rodomi plačiai visuomenei, kartu su lotynų ir lenkų kalbomis buvo vartojama ir lietuvių kalba.

Eugenija Ulčainaitė straipsnyje „Jėzuitai ir provincijos kultūra“ rašo, kad „Neatsiejama jėzuitų pedagoginės veiklos dalis buvo mokyklinis teatras. Jis buvo skirtas lotynų kalbos žinių stiprinimui, bendravimo įgūdžių, atminties, diktijos lavinimui, t. y. buvo orientuotas į tai, ko galėjo prireikti kolegijos ar akademijos absolventui, būsimajam pedagogui, politikui, pamokslininkui, dvasininkui, valstybės veikėjui. Galima sakyti, jog tai buvo viena iš retorinės įtaigos formų, veikianti tiek kultūrinį, intelektualinį studentų išsilavinimą, tiek religijos ir moralės normas, jų praktinį realizavimą.“

Mokyklinio teatro repertuarą sudarė akademiniai siužetai, politinės, religinės dramos, antikinės literatūros, Lietuvos ir visuotinės istorijos siužetais paremti vaidinimai.

Mokyklinis teatras nesiekė išugdyti aktorių ar režisierių, bet jis lavino estetinę skonį, priminė garbingą istorinę Lietuvos praeitį, leido „atpažinti“ populiarius literatūros ir mitologijos personažus. Mo-

Kražiuose vaidinto spektaklio „Krikščionijos pasaulio triumfas“ programa. 1684 m.

kyklinis teatras jungė akademinę visuomenę ir miestelio gyventojus, atliko reikšmingą kultūrinį ir šviečiamąjį vaidmenį. Kad lotynų kalba atliekami vaidinimai būtų suprantami mažiau išsilavinusiems žiūrovams, dramose atsirado vadinamosios intermedijos ir prologai vietine liaudies kalba, kaip savotiškas komentaras tam, kas

(Nukelta į 26 p.)

M. K. Sarbievijus. Dailininko Rimanto Gibavičiaus freskos, puošiančios Vilniaus universiteto Filologijos fakultetą, fragmentas

M. K. Sarbievijus. Dailininkas nežinomas.
Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 25 p.)

vaidinama. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje daugeliu atvejų tai buvo lenkų kalba, tačiau XVII–XVIII a. ėmė rasti ir lietuviškų intermedijų (čia minėtinas poeto, pamokslininko, Kražių kolegijos rektoriaus Gabrieliaus Šimkevičiaus pavyzdys).

V. Zaborskaitė 1981 m. Vilniaus „Mokslo“ leidykloje išspausdintoje knygoje „Prie Lietuvos teatro ištakų“ rašo, kad „XVI–XVII a. mokyklinis teatras buvo mokomojo proceso dalis; jo pobūdis, veikla, uždaviniai buvo nustatyti mokymo plane (*ratio studiorum*) ir griežtai reglamentuoti.

Tiesiogiai teatrui vadovavo profesoriai – dažniausiai retorikos ir poetikos dėstytojai. Jie kartu buvo ir pjesių autoriai, ir režisieriai arba tik režisieriai.

Kražių miestelio centras

Esminis mokyklinio teatro bruožas, kaip jau minėta, yra moralizavimas, pagrįstas religine ideologija. [...] Šis teatras turėjo dar vieną svarbų bruožą – didaktinį tikslą. Teatras buvo glaudžiai susijęs su mokymo procesu. Vieši pasirodymai scenoje turėjo lavinti atmintį, turtinti vaizduotę, padėti įsiminti gausią atsargą lotyniškų posakių, tekstų, sentencijų, išugdyti sugebėjimą vertinti žmones ir įvykius, išmokyti geros laikysenos, gestikuliacijos ir mimikos, parengti mokinį viešajam gyvenimui. [...] Be to, vaidinimai glaudžiai susiedavo mokinius ir jų tėvus su mokykla. Jie kėlė mokyklos vertę, didino šlovę, padėdavo įsigyti turtingų mecenatų, didžiūnų bei karalių palankumą, įsisteikti ir tuo didinti savo įtaką politiniam krašto gyvenimui. [...]

Kražiuose veikusioje jėzuitų kolegijoje, kurioje mokėsi itin daug žemaičių jaunuomenės, buvo praktikuojami savaitiniai arba mėnesiniai mokinių pasirodymai scenoje. Iš pradžių dažniausiai tai būdavo monologai ir dialogai, kurie vėliau išsivystė į vaidinimus su įžanga, epilogas, chorais, šokiais, gyvaisiais paveikslais ir kt. Šiuos veikalus čia taip pat dažniausiai rašydavo ir režisudavo literatūros ir poetikos mokytojai. Yra išlikusių nemažai čia vaidintų dramų ir kitų veikalų rankraščių, vaidinimų programų. Iš jų galima susidaryti bendrą XVII–XVIII amžiuje Žemaitijoje veikusio mokyklinio teatro repertuaro ir renginių, kuriuose kolegijos auklėtiniai vaidindavo, vaizdą. Tai, kad šie veikalai būdavo skiriami specialiai žemaičiams, rodo kūrinių žemaitiški tekstai, tarpai, žemaitiški buities elementai, šio krašto vaizdai ir kt.

V. Zaborskaitės duomenimis, Vilniuje 1570–1773 m. įvyko 263 teatriniai ir para-

teatriniai renginiai, įskaitant mokyklinius vaidinimus, procesijas, teatralizuotas deklamacijas, bažnytinių švenčių minėjimus; Kražiuose 1619–1762 m. – 31 teatralizuotas renginys; Kaune 1677–1734 m. – 10; Pašiausėje 1662–1762 m. – 6; Žodiškyje 1716–1730 m. – 4.

Tenka apgailestauti, kad dauguma mokyklinių dramų yra žuvusios, tačiau likę gana daug jų aprašymų bei paminėjimų.

Pirmasis žinomas šioje kolegijoje parodytas vaidinimas buvo 1667 m. pastatyta Kražių kolegijoje retoriką dėščiusio lietuvių Domininko Mikulskio, kuris prieš tai metus buvo praleidęs Austrijoje, sukurta tragedija „Belizarijus“. Kražiuose savo dramą „Apie Trebelijų, Bulgarijos sūnų“ pastatė Lietuvos bajoras Andrius Mlodzianovskis. Jis didžiąją savo gyvenimo dalį praleido Kaune, metus gyveno Austrijoje. Šie faktai rodo, kad tai, kas vyko Kražiuose, Europos kultūrai nebuvo svetima – kultūrinio gyvenimo naujoves atnešdavo į miestelį atvykę dirbti Kražių kolegijos dėstytojai, gerai susipažinę su paskutinėmis Europos kultūrinio gyvenimo tendencijomis.

Žinoma, kad bene 4 dramas parašė lietuvių pamokslininkas, lietuviškų giesmių kūrėjas Gabrielius Šimkevičius. Ko gero, jam priklauso išlikę du mokyklinių dramų prologai su lietuviškais tarpais. 1712–1714 m. Kražiuose retoriką ir poetiką dėstė Jurgis Smalakis, buvęs lietuvių pamokslininkas Karaliaučiuje, Kaune, Varniuose, Pašiausėje, Kražiuose (čia ir mirė), amžininkų laikytas talentingu poetu. Jį ypač mylėjo ir gerbė paprasti žmonės. Spėjama, kad jis yra parašęs ir mokyklinių dramų.

Kita su Kražių kolegijos mokyklinio teatro veikla susijusi asmenybė – Mikalojus Juškevičius. Žinoma, kad parašė tik vieną pjesę – „Kosimas, persų karalius“. Tokias pjeses rašyti buvo jo, retorikos profesoriaus, pareiga. Jis šiose apylinkėse labiausiai buvo žinomas kaip valstiečių gydytojas.

Iš lietuvių jėzuitų, rašiusių pjeses mokykliniam teatrui, paminėtinas Mykolas Beržanskis, Danielius Butvila, Vladislavas Narėvičius, Vaclovas Narmuntas, Vladislavas Daukša, Vladislavas Kasaskas, Dominikas Mikulskis, Adomas Minkevičius, Juozapas Rudamina.

Nustatyti, kiek konkrečios mokyklinės dramos buvo originalios, dabar sunku, nes yra daug adaptacijų, klajojančių motyvų. 1678 m. Kražiuose suvaidinta nežinomo au-

toriaus „Insepulta hominum sepultura“ („Laiduotuvės be įprastų žmonėms apeigų“) yra perdirbtas anglo J. Simono (Jozephus Simon Anglus) tragedijos „Zeno sive ambitio infelix“ („Zenonas, arba nelaiminga savimeilė“) variantas.

Apie Kražiuose vykusius spektaklius duomenų nėra daug išlikę.

Kražiškės dramos atstovauja teminėms ir žanrinėms mokyklinės dramaturgijos kryptims. Pirmiausia, tai pjesės, skirtos mokslo metų pabaigai.

Savitą kūrinių grupę sudaro Kražiuose vaidintos vadinamosios teisinės dramos. Jos čia nėra atsitiktinis reiškinys, nes nuo 1552 m. Kražiuose rinkdavosi teismai. Nuo 1566 m. Kražiai buvo Žemaitijos bajorų seimelių susirinkimų vieta. Dėl to Kražių kolegija turėjo galimybę daryti įtaką teisei Žemaitijos sistemai – iš scenos įtaigiai kreiptis į bajoriją, kuri formavo teises krašto nuostatas. Viena žymiausių minėtos rūšies dramų yra jau minėta lietuvių D. Mikulskio tragedija „Belizarijus“, pastatyta Kražiuose apie 1667–1672 metus.

Tradicinis vaidinimų laikas Kražiuose būdavo Užgavėnės. Per jas rodydavo itin dramatiško turinio pjeses apie pasaulio blogį bei jo menkystę. Šiomis pjesėmis buvo siekiama žadinti žmonių atgailą, pamaldžiai nu-teikti gavėniai. Žinoma, kad iš tokių dramų Kražiuose buvo pastatytos kelios: 1693 m. – „Hanibalas prie Kapujos, nuo prabangos nusilpęs“, J. Juškevičiaus „Kosmas, persų karalius“, G. Šimkevičiaus „Leontijus, pragara dukra“.

Būta kūrinių, kuriuose vyravo to laikotarpio gyvenimo aktualijos, faktai. XVII a. svarbiausi politiniai įvykiai, į kuriuos savo spektakliuose atsiliesė Lietuvoje veikiančių mokyklų teatrai, buvo karai su totoriais ir turkais. Kražių kolegijoje taip pat buvo statomi šios tematikos kūriniai – 1684 m. parodytos net dvi pjesės, skirtos paminėti pergalei prie Vienos, kur 1684 m. rugsėjo 12 d. Lietuvos ir Lenkijos karaliaus Jono Sobieskio kariuomenė sutriuškino turkus. Pirmoji jų – „Viena, Austrijos sostinė“, antroji – „Krikščionių pasaulio triumfas“.

Mokyklinė drama savo interesais ir auditorija išėjo toli už specifinio didaktinio renginio ribų ir įsijungė į visuomeninį to meto šalies gyvenimą. Tą patvirtina ir teatralizuoti Žemaičių vyskupų pagerbimai, kurie vyko visą Kražių kolegijos gyvavimo laiką. 1616 m. Kražių kolegija pagerbė savo fundatorių J. K. Katkevičių – tą progą buvo para-

Restauruotas Kražių kolegijos bendrabučio (bursos) pastatas

šyta M. K. Sarbievijaus panegirika („Triumphus orbis christiane“ arba „Mastijika Pallas Chodkievicziana“). Iš kai kurių programų spėjama, kad ji buvo atlikta kolegijos kieme. Apie 1670-uosius buvo rašoma, kad Kražių kolegijos teatras vaidindavo „didesniojoje auditorijoje“ – vadinasi, kolegijoje būta spektakliams pritaikytos aulos.

Kražių kolegijos mokyklinio teatro epocha baigėsi XVIII a. pabaigoje, kai čia mokykliniai vaidinimai jau nebebuvo oficiali mokymosi dalis.

Lietuvos teatro tyrinėtojų nuomone, XVII–XVIII a. mokyklinio teatro tradicijos tarp Lietuvoje veikusiu mokymo įstaigų stipriausios buvo Kražiuose. Jos čia puoselėtos ir po 1773 m., kai buvo panaikintas Jėzuitų ordinas. Rašytiniai šaltiniai rodo, kad 1798 m. Kražių mokyklos pastato pirmajame aukšte buvo atnaujinta „dialogų salė“, įrengta scena, pagalbinės patalpos aktoriams ir dekoracijoms.

1797 metais Kražių kolegijos teatrą pėrėmus karmelitams (po to, kai Kražių mo-

(Nukelta į 28 p.)

Kražių kolegijos bendrabučio (bursos) pastatas prieš restauravimą ir restauravimo metu. Nuotraukos iš RKIC fotoarchyvo

Kražių M. K. Sarbievijaus kultūros centre

(Atkelta iš 27 p.)

kykla atiteko jiems), dėmesys teatrui iš pradžių nebuvo sumažėjęs, nors mokyklos auklėtiniai ir toliau rengdavo vaidinimus, kuriuose būdavo nemažai moralizuojančio, didaktinio pobūdžio tekstų. Čia rodydavo ir komedijas, kurios dažnai neapsiribodavo scena, o persimesdavo į kaimus, miestelius. Tai pasakytina ir apie Užgavėnių dienomis vykusius renginius. Tačiau po to, kai Telšių apskrities mokyklos, kurią išlaikė bernardinų vienuolynas, prefektas kun. Marcellijonas Gudelis-Gudelevičius kreipėsi į visos Lietuvos kunigaikštijos mokyklų vizitatorių kun. Bogušą, komedijiniai vaidinimai Telšiuose ir Kražiuose buvo uždrausti, nors jie dar kurį laiką ir vykdavo.

Teatrinį judėjimą Žemaičiuose tada palaikė krašto bajorija, kuri buvo labai pripratusi prie tokių vaidinimų ir nenorėjo šio malonumo atsisakyti. Tačiau tada šie spektakliai dažniausiai jau būdavo organizuojami ne mokyklose ir ne jų iniciatyva, o privačiai pasirūpinus kuriam nors asmeniui ar jų grupei. Tam reikalui specialiai būdavo įrengiamos net patalpos. 1815 m. „Kurjer Litevski“ (Nr. 74) rašė, kad Telšiuose 1815 m., laidojant Žemaičių kaštelioną, Rietavo tiją Liudviką Gorską, po pamaldų bažnyčioje ir „po didelių pietų laidotuvių proga“ įvyko „didelis spektaklis naujai pastatytame teatre, kuriame artistai mėgėjai suvaidino momentui pritaikintą veikalą“.

Kaip rodo išlikę dokumentai, vaidinimai Kražiuose, kad ir ne taip dažnai kaip anksčiau, vykdavo ir po 1817 metų. 1821 m. moksleivių teatro grupei vadovavo Vilniaus universiteto auk-

lėtinis, vokiečių kalbos mokytojas Feliksas Maruševskis. Dramos kolektyvams priklausydavo ir spektakliuose vaidindavo tik geriausi mokyklos auklėtiniai.

Vėliau teatras Kražiuose ir visoje Žemaitijoje palaipsniui apmirė. Kražių kolegijos mokyklinio teatro tradicija buvo pratęsta 1817 m., kai Kražių mokyklai pradėjo vadovauti pasaulietis filosofijos magistras Ipolitas Daujotas.

Tyrinėtojai sutaria, kad XIX a. pradžioje Kražiuose vykę spektakliai jau nebedarė tokios didelės įtakos visuomenei, kaip XVII–XVIII a., tuo pat metu tyrinėtojai pažymi, kad XIX a. pradžioje Kražiuose statomi spektakliai buvo net ryškesni, įdomesni nei jėzuitų vadovavimo laikais.

Teatras Kražių kolegijos ir gimnazijos auklėtinius domindavo. Teatro tradiciją Kražiuose itin palaikydavo čia dirbę buvę kolegijos auklėtiniai, tarp jų ir Vilniaus akademiją baigę kolegijos prefektai A. Smatavičius, A. Šaračka, Simonas Radavičius, kolegijoje dėstęs prancūzų kalbą ir retoriką. Šis didelis literatūros gerbėjas pats parinkdavo spektakliams pjeses, muziką bei dainas.

Taigi XIX a. pradžioje Kražių mokyklinio teatro repertuaras gerokai pasikeitė, išaugo spektaklių meninis lygis. Nuo jėzuitų repertuaro buvo pereinama prie pasaulietinio turinio pjesių, atsiskyta spektakliuose spektakliuose kalbėti plačiai visuomenei menkai suprantama lotynų kalba, nuo didaktinių pjesių pereita prie didesnės vertės turinčių meninių kūrinių. Buvo vaidinami prancūzų dramaturgų kūriniai, komedijėles ir kt. Tuo laikotarpiu Kražių mokyklinio teatro vadovai domėjosi Vilniaus viešojo teatro pastatymais ir į savo repertuarą įsitraukdavo kai kuriuos Vilniuje statomus spektaklius.

Kražiuose pastaruoju metu bandoma atkurti mokyklinio teatro tradicijas. Tuo tikslu 2006 m. buvo surengta bendra Vilniaus universiteto teatro (režisierius Andrius Pulkauninkas) ir Kražių gimnazijos mokinių vasaros teatro stovykla. Joje per dvi savaites buvo pastatytas ir jėzuitų kolegijos aikštėje parodytas spektaklis. Į spektaklius krašto visuomenė pradėta kviešti rugpjūčio 15–16 dienomis, kai Kražiuose vyksta festivalio „Fundamentum Collegi“ renginiai.

Kražių senoji varpinė ir Kražių miestelio medinis kryžius

Kražių M. K. Sarbievijaus kultūros centras

XVII–XIX a. Kražių kolegijai, vėliau – gimnazijai priklausė pastatų kompleksas: kolegija (bendrbutis), mokykla, bažnyčia (pastatyta 1625–1689 m.). Šis kompleksas po Kražių gimnazijos išskėlimo į Kauną ilgą laiką neturėjo šeimininkų, kurie būtų pajėgūs jais pasirūpinti, todėl ėmė nykti. Vykstant karams Kražių kolegijos bažnyčia, Profesorių namas buvo sugriauta. Išlikusiame kolegijos mokinių bendrabutyje (bursoje) sovietmečiu buvo įrengti butai gyventojams. Vėliau, du kartus juose kilus gaisrui, pastatas apie 20 metų stovėjo tuščias ir, veikiamas gamtos bei niokojamas vandens, dar labiau sunyko.

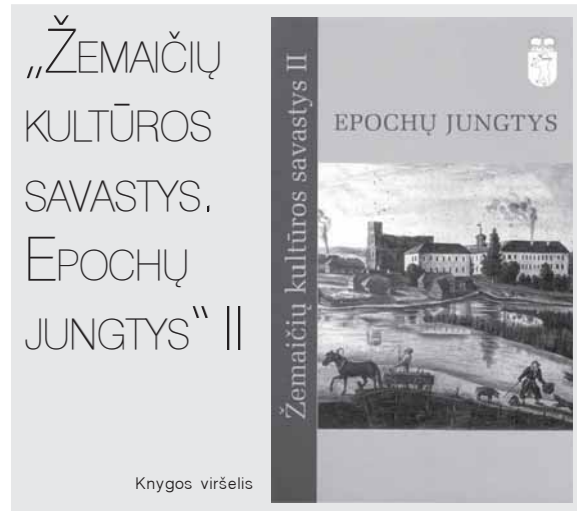
Lietuvai atkūrus nepriklausomybę vienintelis iš Kražių kolegijos pastatų ansamblio išlikęs 1693 m. pastatytas Kražių kolegijos (bursos) pastatas priklausė privačiam asmeniui. Jis buvo išpirktas už Kultūros ministerijos, Europos Sąjungos fondų ir Kelmės rajono savivaldybės lėšas. Netrukus pastatas pradėtas ir restauruoti. Darbai, kurie buvo vykdomi iš Europos Sąjungos fondų ir Respublikos biudžeto lėšų, užbaigti 2008 metais.

2008 m. rugpjūčio 18 d. įvyko iškilmingas restauruoto Kražių kolegijos pastato atidarymas. Čia įsikūrė Kražių Motiejaus Sarbievijaus kultūros centras. Jo misija – išsaugoti ateities kartoms buvusios Kražių jėzuitų kolegijos tradicijas, užtikrinti jų sklaidą ir prienamumą Lietuvos bei užsienio lankytojams, teikti jiems aukštos kokybės kultūros ir turizmo paslaugas, vystyti edukacinę veiklą ir sudaryti sąlygas kiekvienam piliečiui dvasiškai tobulėti ir turiningai ilsėtis. Šiame centre veikia biblioteka, kraštotyros muziejus, rengiamos parodos, vyksta įvairūs kiti renginiai, pritraukiantys nemažai dalyvių ne tik iš įvairių Lietuvos kampelių, bet ir iš užsienio.

2005 m. gegužės 25 d. Vilniaus universitetas ir Kražių jėzuitų kolegija pasirašė bendradarbiavimo sutartį, šiuo faktu pripažindami Vilniaus universiteto ir Kražių kolegijos tradicijų tęstinumą ir įsipareigodami šias tradicijas puoselėti bei aktualizuoti. Pagal šią sutartį Kražių vidurinė mokykla nuo 2006 m. tapo Vilniaus universiteto gimnazija. Joje skaityti paskaitų atvyksta Vilniaus universiteto dėstytojai, rengiamos bendros kražiškių ir Vilniaus universiteto mokslinės konferencijos, kasmet, pažymint M. K. Sarbievijaus gimtadienį (gimė 1595 m. vasario 24 d.) Kražiuose vasario mėnesį vyksta „Sarbievijaus skaitymai“.

Literatūra:

1. Arvydas Bacevičius, „Kražių kolegija“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006, t. 10, p. 744.
2. Mykolas Biržiška, *Rinkiniai mūsų senovės raštai*, Kaunas, 1927.
3. M. E. Brensztejn, *Teatr szkolny w Krozach na Żmudzi*, Wilno, 1925.
4. Vytautas Maknys, *Teatro dirvonoose*, V., 1997.
5. Meilė Lukšienė, *Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmojoje pusėje*, Kaunas, 1970.
6. P. Razminas, *Kražiai*, Čikaga.
7. Eugenija Ulčinaitė, „Jėzuitai ir provincijos kultūra“, *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 30, Vilnius, 2007, p. 43–56.
8. Eugenija Ulčinaitė, „Vilniaus universitetas ir Kražių jėzuitų kolegija: istorija ir dabartis“, *Spectrum*, 2009, Nr. 1, p. 26–27.
9. Vanda Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981 m.
10. „Kražiai“, *XXI amžius*, 1993.
11. *Lietuvos vienuolynai. Vadovas*, Vilniaus dailės akademija, 1998.

2013 m. pabaigoje Šilalės kraštiečių draugija parengė spaudai ir išleido tęstinio leidinio „Žemaičių kultūros savastys. Epochų jungtys“ antrąją knygą. Jos sudarytojas – Virginijus Jocys. Leidinys skirtas 2013 m. Lietuvoje paskelbtiems Tarmių metams, legendinio „Lituanica“ skrydžio 80 metų sukakčiai ir 1863 m. sukilimo 150-osioms metinėms.

Knygos įvado autorius – Vytautas Radžvilas. Skyriuje „Žemaičių kultūros tyrimai“ spausdinamas Kazio Misiaus straipsnis „Žemaičių krikštas ir Žemaičių vyskupijos bažnyčios XV a.“, levos Šenavičienės „Lietuviški agitaciniai tekstai 1863 m. sukilimo išvakarėse“, Tomo Petreikio „Siraičių kryžiaus mitologinės ir istorinės prasmės“, Tomo Pauliaus „Lietuvos (Persitvarkymo) Sąjūdis Šilalės r. 1988–1993 m.“, Linos Murininės „Žemaičių tarmės tyrimų apžvalga (tradicijos ir naujovės)“.

Antroje knygos dalyje – „Žemaičių folkloras ir originalioji kūryba“ – publikuojamas Daivos Račiūnaitės-Vyčiniienės straipsnis „Raseinių krašto dainos: nuo XIX a. Simono Stanevičiaus dainų“, Rūtos Žarskienės „Pučiamųjų instrumentų orkestrai Žemaitijos etninėje kultūroje XX–XXI a.“, Evaldo Vyčino „Raseinių krašto dainos: 2 rinkinys“, Kunigo Stasio Žilio tapyba.

Skyriuje „Sukaktys, kronika, naujienos – Valentino Baltrūno ir Vidmanto Kučo gausiai iliustruotas straipsnis „Taip 1969 m. buvo pagerbti Atlanto nugalėtojai“, Jūratės Minelgaitės publikacija „Raseinių garbės pilietis Vladas Vitkauskas „Svarbiausia – būti reikalingu žmonėms“, skuodiškės Dalios Zabitenės tekstas žemaičių kalba „Skouda rajonė tarmių metās – ne tik naujė, bet ėr tradicėnė rėngėnė“, Juliaus Kanarskė „Per Žemaitiją į platų pasaulį“. Šiaulių–Kuzių–Kretingos geležinkelis“, Virginijaus Jocio „Vaidoto Dėgaičio kelionė žemaitukais aplink Baltiją 2012 m.“. Knygoje taip pat išsamiai pristatomi naujais leidiniai apie Žemaitiją, pateikiama atmintinė „Žemaičių kultūros savasčių“ autoriams, spausdinamos leidinio santraukos lietuvių, žemaičių, latvių, estų, suomių, rusų, anglų, lenkų, danų, vokiečių, švedų kalbomis. Papildomai kartu su leidiniu platinamos ir dvi kompaktinės plokštelės: „Rasinių krašto dainos: 2 rinkinys“ (sudarytojas Evaldas Vyčinas) ir „Tradicinė Žemaitijos dūdų muzika ir giesmės“ (sudarytoja Rūta Žarskienė).

Leidinio viršelis. Dailininkas Vaidotas Skolevičius.